

egy sziklába mélyülő középkori pincét részlegesen feltártak. A feltárás eredményéről – az objektum kiásott részének alaprajzi elhelyezkedésén kívül – egyéb adat (mélység, szintpontok, rétegződés stb.) nem maradt fenn.

A 2011. augusztus 1–3. között zajló földmunka végig markológép segítségével folyt, leszámítva egy, a támfal belső oldalának részleges letakarítását szolgáló rövid kézi munkát. A burkolat felbontása után világossá vált, hogy a kutatóárok sávja közművek által nagy mértékben bolygatott, sőt maga a bolygatások által vágott alapfeltöltés is alapvetően 19–20. századi anyagot, épülettörmeléket (köztük faragott köveket) tartalmaz. A kutatóárokban elért maximális 4–4,20 m mélységnek csak a legalsó, kb. 3,80 m alatti részében észleltünk homogénnek tűnő, középkori jellegű épülettörmeléket (pl. téglalozat összetapadt tömbjeit), ebből azonban semmiféle egyéb, keltező értékű leletanyag nem került ki. A teljes szakfelügyelet során mindössze egyetlen középkori eredetű, kemény mészkő faragvány, egy lilium töredéke bukkant elő, azonban ez is a felső, modern törmelékkel feltöltésből.

A folyamatos omlásveszély, és az időről időre ténylegesen bekövetkező omlás miatt sem a metszetalak, sem az árokalj nyesésére, letisztítására, ill. felmérésére nem volt mód. A dokumentálás csak fotózással, valamint a felszínről történő szintezéssel és alaprajzi felméréssel történhetett meg.

A mélyítés során különböző jellegű és korú falazatok tűntek elő. Mindenekelőtt a K-i oldalon magának a támfalnak a szerkezete vált ismertté. A modern mellvéd (sz.: 60 cm), illetve az azt kísérő, egészen újonnan kialakított mészkőlapos járda (M: 154,40 Af. körül) alatt a mellvédhez hasonló (vegyes kő-tégla) szerkezetű, padkásan kiszélesedő (sz.: 55 cm, M: 154,10 Af. körül) falazat mutatkozott egészen 1,40–1,50 m mélységig (M: 152,60–152,70 Af). Mindezek a falazatok nyilvánvalóan a palota háború utáni, Gerő-féle helyreállításának a termékei. Alatta viszont – ugyancsak lépcsősen kiszélesedve – homogén, újkori téglalából rakott fal jelentkezett, amely minden valószínűség szerint a Hauszmann-kori teraszhoz tartozhatott. A fal kb. 2,80–3,20 m mélységig volt követhető, ahol – úgy tűnik – a márgás altalaj(?) bukkant elő; letakarítására azonban az említett ok miatt nem kerülhetett sor. A fal teljes szélessége alul elérheti a kb. 2–2,20 m-t.

A fallal nagyjából párhuzamosan (a mellvéd belső síkjától mintegy 5,80–5,90 m-re), az árok túlsó, Ny-i végében a kis-kockakő burkolat alatt (M: 154,20 körül Af.) mindössze 40–50 cm mélységben (M: 153,70/153,75 Af) a sziklaaltalaj pereme tűnt elő. A perem K-i oldala végig roncsolt volt, ami valószínűleg az itt húzódó csatorna árkának köszönhető. A roncsolt, függőleges sziklafelület D-i részén azonban itt-ott habarcsnyomatok és – a felső részen – habarcsba rakott kőtömbök látszóttak, amelyek nyilvánvalóan egy, hajdan itt állt fal maradványai lehetnek.

Az árok betöltésének bontása során, az előbbi sziklaperemtől mintegy 1,20–1,40 m távolságra K-re, a felszíntől mintegy 1,80 m körüli mélységben egy É–D-i irányú falazat maradványát, csonkját észleltük a D-i metszetalban. A további mélyítés során kitűnt, hogy a 30–50 cm vastag fal K-i oldala falsíkot alkot, míg a Ny-i oldala roncsolt. (Utóbbit az említett csatornaárok okozhatta.) Úgy tűnt továbbá, mintha a falazat kősorai

D-re lejtene, azaz a tömb már elmozdult helyzetben lenne.

A most említett falcsont elfogadhatónak látszik közép- vagy török korinak, anyagát, ill. a Ny-i, roncsolt sziklafalhoz való viszonyát, esetleges összetartozását azonban a kettő közé vágott csatornaárok és az egyéb körülmények folytán nem lehetett vizsgálni. Valószínű azonban, hogy az É–D-i falcsont és a roncsolt sziklafal a Gerevichék által D-ebbre feltárt sziklapincéhez tartozik.

Az mindenesetre bizonyossá vált, hogy az É–D-i faltömb már régóta lehetett az adott pozícióban, tehát nem a csatornaárok ásásakor mozdították el eredeti helyéről. Felette/mellette, K felé egy rá merőleges falazat jelentkezett, amelyről először úgy tűnt, hogy valamilyen újkori akna maradványa. A munka utolsó fázisában, már a kutatóárok temetésekor azonban kiderült, hogy ez a fal az árok D-i oldalán egykor teljes hosszban végighúzódhatott, s az előbbi faltömbre/faltömbhöz másodlagosan épült. A vegyes, kő-tégla anyagú falnak az árok felé eső része egyenetlen, alapozás jellegű felületet mutatott, falsíkját D-re sejtethetjük. A nyilvánvalóan újkori fal eredeti szerepét – úgy véljük – egy, a Hauszmann-féle palotaépítkezések kezdete előtt felvett alaprajz alapján lehet tisztázni: a K-i terasz korábbi, D-i támfalának egy szakaszáról lehet szó. Ez a fal egészen a Ny-i oldalon előbukkant sziklafalig húzódhatott, s csak a csatornaárok vághatta el attól. Így a sziklafal D-i részén mutatkozó, említett habarcs- és falmaradványok valószínűleg ebből származhattak.

MAGYAR KÁROLY

34. Budapest, I. Dísz tér 1. – Donáti u. 4. (KÖH 39684)

B, Á, Kö, Kk, Ú, Kú, Tö

2011. augusztus 1. és szeptember 21. között a Színház utca – Dísz tér – Király lépcső – Csónak utca – Donáti utca vonalon távhővezeték fektetése előtti megelőző feltárást végeztünk.

Dísz tér 1. szakasz: A teret K–Ny irányban félig átszelő, mintegy 70 m hosszú távhővezeték árkában dolgoztunk. A Dísz tér 1. előtti járdaszakaszon, az árok K-i sarkában, feltehetően újkori utcakövezést, ettől Ny-abbra a töröktől való visszafoglalás, ill. az ez utáni tereprendezés során keletkezett betöltést találtunk, benne sok vastárggyal. A tér közepén egy, már az altalajba mélyedő objektumot, feltehetően pincét észleltünk, amit nem lehetett teljesen feltárni. Betöltése a kiásás határáig visszafoglalás kori törmelék volt.

Színház utca – Csónak utca 1–3. szakasz: A Színház utca É-i, a Dísz térre kivezető szakaszán a közműárok mélyítése során erős újkori és modern bolygatást tapasztaltunk. Eredeti réteg, objektum csak kevés helyen, és csak részlegesen maradt meg. Két bronzkori és egy 14. századi gödör részlete, egy középkori útréteg csak a metszetalban érzékelhető maradványa és néhány kisebb szakaszon az őshumusz maradt meg. A Dísz térnek a Hunyadi János úttól a Király lépcső felé vezető szakaszán erős újkori feltöltés alatt egy É–D irányú újkori falszakasz, valamint a 2001-ben a Csónak u. 1–3. sz. telkek feltárása során már megismert, két kövezett, török út újabb részlete került elő. A Király lépcső D-i oldalán futó árok végig újkori feltöltést tartalmazott, régészeti jelenség nem került elő.

Az Ybl-villa felé É–D irányban befutó, járda alatti részén Ny–K irányú, újkori téglacsatorna húzódott. A Csónak utca D-i szakaszán, az Ybl-villa mellett húzódó részen a villa építésével egykorú, modern visszatöltés volt csak. A feltöltés alatt újkori téglakna, köcsatorna, valamint egy É–D irányú téglakő vegyes újkori fal került elő. A villa utáni részen, az újkori házak indulásáig a szikla eredetileg igen magasan jelentkezett, ezt egy beton támfal építése során megbolygatták, és a közmű fektetési szintjénél mélyebbre kiásták. Ezen a szakaszon szintén csak modern visszatöltést találtunk.

Csónak utca 5.–Donáti utca 4. szakasz: A Csónak utca 5–11. sz. házak előtt felbontott úttest alatt négy korábbi útréteget sikerült feltárni. Mind a négy újkorinak (18–19. század) bizonyult. A kövezések kisebbre és nagyobbra tört kőből és téglából álltak, két réteg vékony habarccsal alábélelést kapott. Az út alatt Árpád-kori szemétdöbröt, 14. századi sekély pincét, török kori tüzelődöbröt és gabonatóró vermet (elszenesedett magokkal) találtunk. Az utca kanyarodásánál egy 15. századi, szépen kövezett út- vagy udvarszint került elő. Ugyanezen a helyen bontottunk ki egy a 18. században épített nagy méretű csatornát. A téglával falazott, kőlapokkal borított csatornában ma is folyik a Várhegyről a rétegvíz. A Csónak utca 13–15. sz. házak előtti szakasz és a Hunyadi János út átvágása régészetileg negatívnak bizonyult, a márgás altalaj közvetlenül az aszfalt alatt húzódott. A Donáti utca 2–4. sz. házak előtt több helyen a márgás altalaj és a mészkőszikla bukkant elő. Foltokban egy újkori (18. század) útréteget is kibontottunk. A szakasznak a házba való bekötés előtti részén egy az altalajba ásott, nagy méretű, késő középkori pincét tártunk fel. A pince betöltésébe szintén a középkorban szemétdöbröt ástak.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA – BENDA JUDIT – TÓTH ANIKÓ

35. Budapest, I. Dísz tér 2.

(KÖH 32379)

Tő

2011. július 12-én csatorna bekötővezeték létesítését kezdték meg előzetes bejelentés nélkül. Az árok K-i oldalán É–D irányú, újkori téglakőből álló két téglasorig mutatkozó, tégláiv mutatkozott, K felé pedig élére állított téglakőből boltozat. Fotót, rajzot, geodéziai felmérést készítettünk a területről. Elmondás alapján kiderült, hogy már februárban a „Budavári Sokadalom” udvarán bontottak, szintén bejelentés nélkül; feltételezhető, hogy ekkor megtalálták az épület kb. 80 cm vastag Ny-i zárófalát, K felé mögötte töltött földben dolgoztak. Itt egy pinceüreget találtak, mely K–Ny irányú volt, É felé egy tégláives átjáróval a következő épület felé. Szóbeli tájékoztatás szerint mintegy 2,5 m hosszan volt követhető a zárófal. Az egészről mi semmilyen információt nem kaptunk, de az elmondottak alapján elképzelhető, hogy a most előkerült téglaboltozás ehhez a zárófalhoz csatlakozhatott; pont a „Budavári Sokadalom” Dísz tér felőli bejáratának D-i oldalán történt most a csatornaátvágás. Az árok Ny-i oldalán a metszetfalból kipergett földben kevés török kori, 16–17. századi kerámiaanyagot találtunk.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

36. Budapest, I. Fő utca 30–32., volt Kapucinus kolostor (KÖH 39576)

Ő, Ró, Kú

2011. október 11–20. között megelőző feltárást végeztünk a Szent Erzsébet kapucinus templom és kolostor É-i kerengő-részében, a sekrestyét és a kerengőt összekötő lépcső építését megelőzően.

Az ásás során előkerültek a 18. században épített kolostor korábbi építészeti periódusai. Az udvartól É-ra futó, a barokk korszakban épült főfal, amelyet a 19. században kerengőfalnak alakítottak át, egy középkori fal felhasználásával készült. A hasított márgából rakott, kavicsos mészhabarccsal szilárdított kőfal a 16. században épült. Hasonló jellegű falakat és pincéket tártunk fel a Víziváros más telkein is (Pala utca 9., Jégverem utca 5., Kapucinus utca 4.). Az ásás során kevés kerámiával datált római kori és őskori rétegek is előkerültek. A kolostor ezen részének építéskor az eredeti középkori és török kori földrétegeket megbolygatták, leleteket csak a másodlagosan visszatöltött földben találtunk.

BENDA JUDIT

37. Budapest, I. Víziváros déli része

(KÖH 39706)

Á, Kk

2011. április 6–22. között építkezést megelőző mentő ásást végeztünk a Budapest, I. Szabó Ilonka utca 9. telken. A szomszéd területen (Szabó Ilonka utca 7.) Kovács Eszter 1997-ben késő középkori feltöltési rétegbe ásott török kori temető részletét tárta fel.⁷ A temető sírjai az idén feltárt telken azért nem kerültek elő, mert az eredeti terepszint itt nagymértékű emelkedést mutatott. A Várhegy hegylába – vagyis az altalaj, az agyagos márga – az utca szintjéig felért, csak a terület D-i sávjában volt eredeti rétegződés megtalálható. Az említett sávban egy késő középkori verempince kis részletét találtuk meg, melynek sarkába egy cölöplyukat mélyítették. Közvetlenül mellette egy 13. századi deszkabélelésű élelemtároló vagy gabonatóró verem került feltárássra. A verem aljára agyagot kentek, hogy a talajvíztől védjék a benne tárolt anyagokat. Betöltéséből 13. század közepén készült kerámia és sok állatsont került elő. A terület többi része a nagymértékű bolygatottság miatt (kimarkolt alapfalak, meredek hegyoldal 1927-évből történt feltöltése hátsó kertnek) régészetileg értékelhető objektumokat, rétegeket nem tartalmazott.

BENDA JUDIT

⁷ Kovács Eszter: Toldy Ferenc utca 8-10. – Szabó Ilonka utca 7. Régészeti Füzetek, Ser. I. No. 51.